
Type of article: research article

**Investigating the factors of space creation in prominent housing architecture projects:
(Case study: 2006 Architect Award winners)¹**

Laleh Ghasemi: PhD student, Department of Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. (Lalehghasemi93@yahoo.com)

Nasim Najafgholipour Kalantari*: Assistant Professor, Department of Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. (n.najafgholipour@iau.ac.ir)

Hassan Sattari Sarbangholi : Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran. (Sattari@iau.ac.ir)

Article Info

Received: 18/1/2025

Accepted: 4/3/2025

PP:80-94

Keywords:

Creating space, design issues, architect award, selected residential designers.

Abstarct

Among the competitions currently being held in the country, the Architect Award competition can be mentioned as the most long-standing competition with renowned judges and masterful judging criteria. Therefore, considering that the impact of this competition and other competitions on residential architecture in the country is not transparent, and also considering that the credibility and works of architectural excellence can be examined from the perspective of psychology, beauty, and art, in order to answer the question of whether the judging criteria in the Architect Award competition create space in these projects?

Research Objective: In this research, which examines the factors that create space in the architectural excellence projects of 2006, the aim is to examine the design structure in these projects and the factors that affect the creation of space in them.

Research Method: For this research, a quantitative-analytical method has been used, which, with the help of documents available in magazines, articles, and written documents, 8 selected residential projects that have been selected for the Architect Award in 2006 have been examined and analyzed.

Research result: The result of this research is the local materials used in these buildings and the transparency and extroversion of the projects, which have created an interior and exterior space, both in terms of landscape and lighting and ventilation. Also, the design of these projects emphasizes an individual look and more on the formal look, and distances itself from the category of housing and residence design.

This factor in itself determines the design structure of these projects.

---

¹.taken from the doctoral thesis of student Laleh Ghasemi titled Paradigms of space creation with this article on formalism in the sequence of 1380 to 1400 A.H. in the works of Iranian architects with the guidance of the first supervisor Dr. Nasim Najafaqli Porkalantari and professor Dr. Hassan Satari Sarbangali at Islamic Azad University.

Citation: Ghasemi, Laleh, Najaflipour, Nasim, Sattari Sarbangoli, Hassan (2025). Investigating the factors of creating space in the key projects of residential architecture:(Case study: 2006 Memar Award winners). *human-centered architecture and environments*, Volume 1 (1), 80-94

DOI:

Extended Abstract

Introduction

This paper examines the special factors in space in housing architecture projects in Iran by building the winners of the 2006 Memar Award competition. While the Memar Award competition is an annual event that is both praised and criticized, there is a lack of transparency regarding its impact on housing architecture in Iran.

The novelty of this study lies in its investigation into the identified research gaps. Specifically, the study aims to identify and analyze the key factors that contribute to the creation of outstanding spaces in award-winning housing projects and attempts to influence housing design and construction.

Methodology

This section describes the research method, statistical population, data collection tools, and its validity and reliability. The research project in the theory of architectural cognition selected in the 2006 Architect Award in Iran and its evaluation, recognition of possibilities and problems, and determination of the overall design result. The research method in the following article is a quantitative-analytical research in which the semantic and semantic methods are used.

Results and discussion

With the help of coding and drawing diagrams of factors influencing the creation of space, including: facade materials, colors used in the facade, transparency or lack of transparency in the project shell, etc., conclusions are reached.

In a way that the coding and identification of each project and their placement in each image appear as factors of creating the facade.

Conclusion

One of the important factors in the formation of space and space-making in the architecture of a building is the type of materials used in the facade, as well as the color of the materials and the type of implementation and use.

According to the review and analysis of the Memar Award-winning projects in 2006 with codes A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, the type of construction of the project according to the design (5-1-Example of Analysis of Facade Material Type) is as follows: Implementation in 5 projects wood with project code 4, 4 wire projects with code 4, projects code 3 and 6 composite and iron projects in 1 with codes 7 and 5 and the most common colors in these materials according to coloring (5-2 Facade Material Color Analysis Chart): White and brown in 5 projects with codes 1 and 3 yellow and black in 3 projects with codes 2 and 5 brick projects with codes 2 and brick project with code 4 in . It shows the greater characteristic of local materials in construction. Also, according to the analysis chart of spatial factors (Chart 4-3), out of the 8 projects examined in this chart, the identifiers A2, A3, A4, A5, A6, A8 have extroverted architecture and according to Chart (4-4) have a semi-transparent shell and 2 projects with identifiers A1, A7 have transparent architecture.

Also, according to the sign (4-3), 6 buildings of the buildings examined with identifiers A1, A4, A5, A6, A7, A8 have a veranda and 2 buildings with identifiers A2, A3 have a terrace. This statistic in itself indicates the attention of the judges of the Architect Award competitions to the discussion of light and air conditioning as well as the type of view and facade of the building to the surrounding environment, which creates space in this environment.

With more attention to the selected projects, it is a fact that the different form in the facade, uniqueness, formalism and creating a face in the external components, are more towards individual satisfaction and uniqueness of this appearance. And less towards the meaning of residence and expression of the design.

نوع مقاله (علمی-پژوهشی)

بررسی عوامل خلق فضا در پروژه های شاخص معماری مسکن: (نمونه موردی: برندگان جایزه معمار ۱۳۸۵)^۱

لاله قاسمی: دانشجوی دکتری تخصصی گروه معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. (Lalehghasemi93@yahoo.com)

نسیم نجفقلی پور کلانتری*: استادیار گروه معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. (n.najafgholipour@iau.ac.ir)

حسن ستاری ساربانقلی: دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. (Sattari@iau.ac.ir)

چکیده

اطلاعات مقاله

از میان مسابقات درحال برگزاری در داخل کشور می توان به مسابقه جایزه معمار به عنوان باسابقه ترین مسابقه و دارای داوران سرشناس و معیارهای داوری استنادانه اشاره کرد. لاجرم، با توجه به اینکه این که تاثیر این مسابقه و دیگر مسابقات بر معماری مسکن در کشور شفافیت وجود ندارد و همچنین با توجه به اینکه اعتبار و آثار شاخص معماری از دیدگاه روانشناسی، زیبایی، هنری قابل بررسی است، در راستای پاسخ به این سوال که آیا معیارهای داوری در مسابقه جایزه معمار باعث خلق فضا در این پروژه ها می باشد؟

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴

شماره صفحات: ۸۰-۹۴

در این پژوهش که به بررسی عوامل خلق فضا در پروژه های شاخص معماری سال ۱۳۸۵ پرداخته شده است، هدف ساختار طراحی در این پروژه ها و عوامل موثر بر خلق فضا در آنهاست. روش پژوهش: برای این پژوهش از روش کمی-تحلیلی استفاده شده است که با کمک اسناد موجود در مجلات و مقالات و مستندات مکتوب ، ۸ پروژه منتخب مسکونی که برگزیده جایزه معمار سال ۱۳۸۵ هستند بررسی و تحلیل شده است.

واژگان کلیدی:

خلق فضا، مسائل طراحی، جایزه معمار، طراح های برگزیده مسکونی.

نتیجه ای که از این پژوهش حاصل می گردد، مصالح بومی مورد استفاده در این بناها و شفافیت و برون گرایی پروژه ها است که باعث ایجاد خلق فضای درون و بیرون هم از لحاظ منظر و هم نورگیری و تهویه شده است. همچنین طراحی این پروژه ها نگاه فردی و بیشتر به نگاه فرمی تاکید دارد و از مقوله طراحی مسکن و سکونت فاصله می گیرد. که این عامل به خودی خود ساختار طراحی این پروژه ها را مشخص می نماید.

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری تخصصی دانشجو لاله قاسمی با عنوان پارادایم های خلق فضا با رویکرد فرم گرایی در توالی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ ه.ش در آثار شاخص معماران ایران با راهنمایی استاد راهنمای اول خانم دکتر نسیم نجفقلی پورکلانتری و استاد مشاور آقای دکتر حسن ستاری ساربانقلی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، درحال انجام است.

استناد: قاسمی، لاله، نجفقلی پور، نسیم، ستاری ساربانقلی، حسن (۱۴۰۳). بررسی عوامل خلق فضا در پروژه های شاخص معماری مسکن: (نمونه موردی: برندگان جایزه معمار ۱۳۸۵). فصلنامه معماری و محیط‌های انسان محور، ۱ (۱)، ۸۰-۹۵.

DOI:

۱. مقدمه

دل بستگی بشر به فضا ریشه های وجودی دارد. این دل بستگی از نیاز به فهم مناسبات حیاتی در محیط پیرامونش سرچشمه میگیرد، تا به دنیای اتفاقات و فعالیت ها معنا و نظم دهد (Partovi, 2013, 84). یکی از نکات متمایزکننده طراحی و پژوهش، ابزارهای مورد استفاده در آنهاست؛ یعنی، ابزارهای طراحی عمدتاً وابسته به مهارت های ترسیمی است، درحالیکه، ابزارهای پژوهش با کلام مرتبط است. باین وجود، طراحی کاملاً منفک از کلام هم نیست. توصیف طراحی به عنوان یک امر بلاغی، بر همین امر دلالت دارد. (Buchanan, 2021, 13)

همچنین به دلیل عدم وجود روشی برای خلق معانی مشترک، شکافی عمیق میان فضای اندیشیده شده و فضای درک شده ایجاد شده است. تغییرات بنیادین و دگرگونی های پیوسته در طراحی پژوهی و همپیوندی آن با معماری و آموزش امروز منجر به گسست تجربه مستقیم طراحان از الگوهای فضایی ثابت و در پی آن عدم شکل گیری روند طبیعی و دگرگونی کهن الگوهای معماری برای بازنمایی مفاهیم ازلی و سرمشق ها شده است. (Yamini, Setareh, Alimohammadi, Parisa, Bazr Afkan, Kaveh, 2022). برخی معماری را بر اساس تأثیری که فضای معماری بر روان انسان میگذارد، تعریف میکنند. هنگامی فضای پیرامون ما با ما ارتباط برقرار میکند که با پیشینه ی ذهنی و روانی ما درگیر شده و بر پایه ی محتویات ذهنی یا تجربیات گذشته آن را درک کرده باشیم. اگر هیچ شناختی وجود نداشته باشد، طبعاً تجربه ای هم رخ نمیدهد. این بدان معناست که در ساماندهی فضا یا در معماری، ما باید سابقه ی ذهنی شرکت کننده و بهره گیرنده از فضا را شناخته باشیم و بر آن مسلط باشیم، وگرنه فضا را بر او تحمیل و نظریه پردازانی همچون رودولف آرنهیم خواهیم کرد (Noghre kar, 2013, 163). این مقاله به بررسی عوامل موثر در فضاسازی در پروژه های معماری مسکن در ایران با تمرکز ویژه بر برندگان مسابقه جایزه معمار ۱۳۸۵ می پردازد. در حالی که مسابقه جایزه معمار یک رویداد سالانه است که هم مورد تحسین و هم انتقاد قرار می گیرد، در مورد تأثیر آن بر معماری مسکن در ایران شفافیت وجود ندارد.

نوآوری این مطالعه در تمرکز آن بر رسیدگی به شکاف های تحقیقاتی شناسایی شده نهفته است. به طور خاص، مطالعه با هدف شناسایی و تجزیه و تحلیل عوامل کلیدی که در ایجاد فضاهای برجسته در پروژه های مسکن برنده جایزه نقش دارند و تلاش برای ارزیابی تأثیر عملی بر طراحی و ساخت مسکن است. با تمرکز بر این حوزه ها، هدف این مطالعه ارائه بینش های ارزشمندی در مورد نقش رقابت های معماری در شکل دهی به معماری مسکن و کمک به درک گسترده تر عوامل ایجاد فضا در پروژه های مسکن برجسته است.

۲. پیشینه تحقیق

در این قسمت از پژوهش جدول منابع پژوهشی مرتبط با مقاله تدوین گشته است.

جدول ۱- پیشینه تحقیق (ماخذ: نگارندگان)

سال	نگارنده	عنوان اثر	مطالب مهم ذکر شده	نتیجه گیری	ارتباط با مقاله
۱۳۹۹	رحیمی، انصاری، بمانیان، مهدوی نژاد	ارزیابی تأثیر مؤلفه های کالبدی بر حس دل بستگی به مکان در فضاهای جمعی مجتمع های مسکونی منتخب تهران	نحوه و میزان تأثیرگذاری مؤلفه های کالبدی در ایجاد حس دل بستگی به مکان، طبقه بندی مؤلفه های کیفی سازنده فضاهای جمعی در مجتمع های مسکونی	مؤلفه های کالبدی اعم از «انسجام و وحدت»، «محرمیت»، «مدیریت تسهیلات و نظارت»، «عناصر طبیعی و سبز»، «غنای بصری» و «قابلیت جهت یابی و خوانایی» به ترتیب اولویت، بیشترین تأثیرگذاری را بر حس دل بستگی به مکان دارند	حس مکان در مجتمع های مسکونی منتخب
۱۴۰۰	موسویان، امین زاده گوهریزی، شاهچراغی	گونه شناسی و مقایسه تطبیقی رویکردهای پژوهشی در مطالعات حوزه زیبایی شناسی معماری	گونه شناسی و مقایسه تطبیقی رویکردهای مرتبط، پژوهش در زمینه ایده های زیبایی شناسانه امکان بازگردانی مواضع نظری به فرآیندهای علمی خلاقیت و ادراک محیط را محیا می سازد.	مفهوم سازی در خصوص رویکردهای مطالعاتی زیبایی شناسی معماری، باید فراتر از ترجیحات شناختی و یا ادراکی انسان و ارزیابی بلافصل یک اثر (که در یک بافت متحدالمرکز، منفعل، شیء محور است) بسط یابد.	شناخت و بررسی زیبایی شناسی در اثر معماری
۱۴۰۰	قشلاقی، بمانیان	معیارهای اصالت و اعتبار آثار معماری معاصر	روشن ساختن تفاوت ها و تشابه های واژگان اصالت و اعتبار و پیشنهاد معیارهایی جهت سنجش آن در آثار معماری معاصر	یک اثر معماری در صورت احراز سرمشق گرفتن عناصر یا ایده، ارائه خالقیت و نوآوری در ترکیب، پیوند و اثرگذاری بر زمینه و جامعه و داشتن	بررسی و ارائه معیارهای اصالت و اعتبار آثار معماری معاصر

سال	نگارنده	عنوان اثر	مطالب مهم ذکر شده	نتیجه گیری	ارتباط با مقاله
				صراحت و صداقت میتواند «معتبر» Authentic تلقی شود.	
۱۴۰۱	آئینی، افضلیان، اعتصام، شریعت راد	استعاره به مثابه امتداد قیاس و شیوه استدلال طراحی معماری	شناخت نسبت میان قیاس و استعاره به مثابه شیوه استدلالی پایه در روش های طراحی و کاربست منطقی آنهاست.	قیاس و استعاره از فراگیرترین روش های منطقی هستند که در یک سازوکار چهاربخشی معین، نقشی بنیادین در آفرینش آثار معماری ایفا میکنند.	شیوه استدلال طراحی معماری در پروژه های شاخص
۱۴۰۱	یمینی، علیمحمدی، بذرافکن	نقش تجربه زیسته طراحان در بازنمایی کهن الگوهای معماری نمونه موردی: آثار معماران ایرانی تحصیلکرده خارج از کشور	با تبیین نحوه تأثیر تجربه مستقیم و زیسته طراحان در آفرینش فضا، بر بازنمایی کهن الگوها در فرآیند تولید معماری، از میان کهن الگوهای برگزیده می پردازد	تجربه زیسته طراحان در بازنمایی کهن الگوهای معماری نقش مستقیم دارد. گرایش به شبیه سازی فضاهای کهن الگوی حیاط میانی که ایرانیان در آن تجربه زیسته و پیوسته دارند بیشتر است.	بررسی آثار معماران ایرانی
۱۴۰۳	گودینی و کرمی مقدم	تحلیل گفتمان متون منضم به طرح های برگزیده جایزه معمار (پروژه های مسکونی- آپارتمانی ۱۳۸۰-۱۳۹۷) براساس مدل ساختار مسائل طراحی لاوسون	به دنبال تحلیل گفتمان متون منضم به طرح های برگزیده جایزه معمار براساس مدل پیشنهادی لاوسون درخصوص ساختار مسائل طراحی	گفتمان متون پروژه های مذکور بر نگاه تکاملی، فردی و فرمی به مقوله طراحی مسکن و سکونت تأکید دارد و از نگاه مشارکتی، مجموعه ای و بنیادی فاصله میگیرد.	نمونه های موردی: طرح های برگزیده جایزه معمار

۳. ادبیات و مبانی نظری

۳-۱- فضا:

دل بستگی بشر به فضا ریشه های وجودی دارد. این دل بستگی از نیاز به فهم مناسبات حیاتی در محیط پیرامونش سرچشمه میگیرد، تا به دنیای اتفاقات و فعالیت ها معنا و نظم دهد (Partovi, 2013, 84). فضا از طریق تجربه حسی نمی تواند حاصل شده باشد؛ بلکه خود تجربه بیرونی از راه تصور فضا ممکن میشود. (Seyed Hashemi, 2007)

بیشتر فعالیت های انسانی به فضا وابسته اند، این بدین معناست که کشش ما به سمت اشیا به مناسباتی چون، دور و نزدیک، درون و بیرون، پیوسته و گسسته، منفرد و متحد، تقسیم میشوند. از این رو میتوان به این نکته اشاره کرد، اگر چه فضا مقوله ی اصلی جهت گیری نیست، اما میتوان آن را یکی از نمودهای اصلی آن به شمار آورد. به همین دلیل برای آن که انسان بتواند اهداف خود را در این زمینه عملی کند، ابتدا باید مناسبات فضایی را بداند و سپس آنها را در قالب " مفهوم فضا " وحدت بخشد (Schultz, 2014:15).

درواقع در راستای بحث فضا، بحث زیبایی شناسی مطرح می شود که چارچوب نظری احتمال گرایانه (نسر ۱۹۹۱)، رابطه بین عامل زیبایی شناسی و پاسخ را براساس تعامل گرایی انسان-محیط توضیح می دهد و بیان می کند که پاسخ زیبایی شناسی انسان دارای ارتباط احتمال گرایانه ای است که موجب شناخت یک متغیر مداخله گر کلیدی در طی فرآیند ادراک میشود. این پاسخ ها از دیدگاه های شخصیتی، اجتماعی، تجربه فرهنگی، هدف، انتظار و دیدگاه های ذهنی-عینی با همه احتمالات متفاوت، متغیر هستند. (liu & chuang, 2014.2)

جدول ۲- فضای ادراکی ژان پیازه^۱

ردیف	نوع فضا	مفهوم
۱	فضای عملی (رفتار فیزیکی)	آدمی را با محیط طبیعی و زنده اش یکی میکند
۲	فضای ادراکی (جهت یابی)	اساس هویت انسان به عنوان یک شخص است
۳	فضای وجودی (تصور از جهان)	فرد را به کلیتی اجتماعی و فرهنگی متعلق میکند.
۴	فضای شناختی (دنیای فیزیکی)	به این معنا که آدمی قادر به تفکر در باب فضا است
۵	فضای انتزاعی (مناسبات منطقی)	ابزاری برای توصیف فضای دیگر در اختیار انسان قرار میدهد.

(ماخذ: شولتز، ۲۰۱۴)

¹ Jean Piaget

۳-۲- فضا و مکان:

همه افراد (تاحدودی) توانایی طراحی دارند (Cross, ۲۰۲۳, ۷) علیرغم عمومی و دم دستی بودن طراحی، ماهیت آن بالاخص ماهیت مسائلی که طراحان با آن مواجه اند در زمره موضوعاتی است که تنها در چند دهه اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. بنابه ادعای طراحی پژوهان، مسائل طراحی در زمره مسائل بدذات قرار میگیرند. این واژه برای نخستین بار در سمینار سال ۱۹۶۷ توسط ریتل مطرح شد. شش سال بعد این عنوان در مقالهای توسط ریتل و وبر تشریح گردید. (Lönngren, van poeck, 2021, 481)

معماری هنر^۲ به نظم در آوردن فضا است. از طرفی خاصیت معماری این است که فضایی را تبدیل به مکان کند، این به معنی به فعل در آوردن محتوای بالقوه محیط است. مکان ساختاری (یعنی بیش از حد اشغال شده) مکان ضعیفی است و فضا هر چه انعطاف پذیرتر باشد امکان پیدایش مکانهای غنی تری را فراهم می آورد. به واقع تغییر در جهت کیفیت بخشی به فضا میتواند به ایجاد مکان منجر شود. (Noghre kar, 2013, 174)

جدول ۳- مراتب هفت گانه حضور فرد در مکان (ماخذ: راف، ۲۰۱۱)

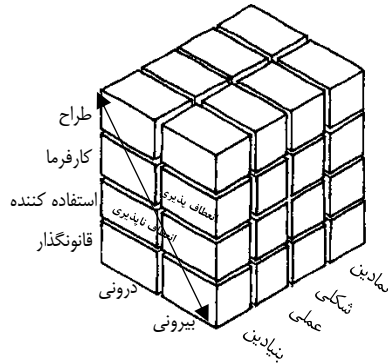
در این تجربه فرد احساس "بودن در درون مکان" را دارد و بدون واکنش خودآگاه و از پیش سنجیده شده مکان را تجربه میکند و این امر برای فرد به تعلق خاطر و همذات پنداری عمیق و کامل با مکان می انجامد.	عرصه ی درونی وجودی
در آن مکان حس بیگانگی، غیرواقعی و ناخوشایندی برای انسان داشته و فرد نمیتواند با آن ارتباط برقرار کرده یا مکان را درک نماید	عرصه ی بیرونی وجودی
شامل تفکیک عمیق شخص و مکان میباشد، به گونهای که فرد خود را جدا از مکان احساس میکند	عرصه ی بیرونی هدفمندانه
در آن مکان ها تنها به عنوان پیش زمینه یا جایگاهی برای امور تلقی میشوند و معمولاً تحت الشعاع عملکردها و فعالیت های موجود در آن قرار میگیرند.	عرصه ی بیرونی ضمنی (اتفاقی)
در آن فرد به طور آگاهانه به ظاهر مکان توجه دارد و از آنجا که مکان برای فرد آشناست، به جزئیات شکل دهنده آن توجه بیشتری میکند	عرصه ی درونی رفتاری
در آن تجربه کننده مکان با تلاشی آگاهانه میکوشد تا با پذیرش معانی یک مکان، احساس آنها و دانستن و احترام به نمادها و همذات پنداری با آن، به جریان رویدادهای آن مکان راه یابد و آن را عمیق تر درک کند	عرصه ی درونی توأم با همدردی و همدلی
در آن فرد توانایی دخالت در مکان را نداشته و نمیتواند بر محیط اطراف تأثیر بگذارد چرا که این تجربه به صورت غیرمستقیم و با واسطه صورت میگیرد	عرصه ی درونی غیر مستقیم (نیابتی)

۳-۳- ساختار مسائل طراحی:

جدا از وابستگی تعریف مسئله به راه حل، تعریف مسئله مستلزم تفسیر ذهنی است (Lawson. ۲۰۰۵, ۱۲۰). بنا به گفته لوسون، در واقع هدف طراحان پرداختن به پرسشهایی از آنچه هست و چگونه و چرایی آن نیست، بلکه آنها بیشتر با آنچه ممکن است باشد، میتواند باشد یا باید باشد کار دارند. (Lawson. 2016, 155) (Cross. 2018, 26-38) معتقد است، روش علمی الگویی از مسئله گشایی است که به کشف ماهیت چیزهای موجود میپردازد؛ حال آنکه روش طراحی الگویی است برای ابداع چیزهای با ارزش که از قبل وجود نداشته اند. تفاوت دیگر که کراس به توضیح آن پرداخته بازهی زمانی انجام کار بر روی مسائل است. طراحان مجبورند در یک بازه ی زمانی کوتاه به نتیجه ای قابل اجرا دست یابند؛ این درحالی است که متخصصین رشته های علمی و ادبی قادر هستند، قضاوت ها و تصمیمات خود را تا کشف دانش بیشتر به تعویق بیندازند. (Lawson. 2016, 149)

همچنین کراس می گوید، در یک مسئله طراحی، تنها برخی از محدودیت ها معلوم هستند؛ برخی دیگر از محدودیت ها، توسط طراح و از دانش آن زمینه اخذ میشوند. مابقی محدودیت ها هم در حین کاوش نمودن راه حل مسئله معین میگردند (Cross. 2019, 152). در واقع طراحان قادر هستند تا در مرحله فرآیند طراحی، اثرات ادراکی طرح های پیشنهادی خود را ارزیابی، مقایسه و تحلیل کنند و در نهایت طرحی که بهترین پاسخ را به اهداف و مسئله های طراحی پیش رو می دهد برگزینند. (Rezaei and Sharghi, 2019)

تصویر ۱- الگوی تکمیل شده مسئله طراحی (Lawson, 2016)

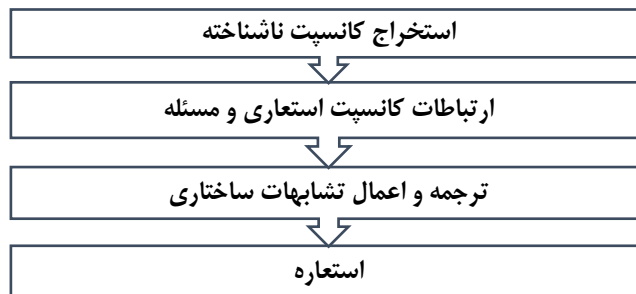

این مدل توضیحی درخصوص اینکه مؤلفه‌ها چگونه در طول زمان بر روی فرایند طراحی تأثیر می‌گذارند، ارائه نمی‌کند. (mose biskjeer & halskov, 2014, 32) این مدل هم برای خبرگان و هم برای نوآموزان مزایایی به همراه دارد. می‌توانند ضمن شناسایی محدودیت‌های طرح در چارچوب دهی به مسائل طراحی از آن بهره‌گیرند. از سوی دیگر این مدل همکاری و مشارکت میان بخش‌های مختلف درگیر در طرح را تسهیل می‌سازد (kiss, 2023, 15).

۳-۱- استعاره و قیاس در ساختار طراحی:

به کارگیری استعاره و قیاس شامل مراحل همچون استخراج منابع و کانسپت‌های متنوع بر پایه مشابهت‌های طرح و منبع، مرتبط کردن تصاویر و کانسپت‌های به دست آمده با موضوع طراحی، و ترجمه و انطباق آنها با مورد طراحی است. در طی همه مراحل، معمار پیوسته با منابع الهام در ارتباط است. (Ayini, Afzalian, Itsam, Shariat Rad, 2022)

تصویر ۲- بکارگیری استعاره در طراحی براساس آرای کاساکین (Ayini, Afzalian, Itsam, Shariat Rad, 2022)

ساختار منحصر به فرد استعاره که ناشی از حذف بخشی از ارکان قیاس است منجر به پیچیدگی اثر هنری، شکل‌گیری زبان مجازی و خلق معنی مضاعف در حین خوانش اثر میشود. همچنین، هرچه منابع استخراج شده انتزاعی‌تر باشند راه‌حلی اصیل‌تر انتظار می‌رود. (همان)

۴-۳- نور در معماری محیط:

عوامل کیفی محیطی همیشه طراحان، معماران و محققان نور روز ماهیتی پویا و متغیر دارد که میتواند با توجه به ویژگی‌های معماری طراحی جداره‌های نورگذر، به خصوص هندسه آن و براساس موقعیت جغرافیایی ساختمان، زمان (ساعت، روز، فصل)، شرایط آسمان (صاف یا ابری)، لکه‌های متضاد و پویای تیره و روشن، درخشندگی مختلفی در فضای داخلی خلق کند و با تأثیر بر حواس و ادراکات حسی متفاوت ساکنان که از طریق واکنش‌های احساسی آنها بروز می‌یابد، تجربه فضایی متمایز و معناداری برای افراد به وجود آورد. (abboushi, B. 2019, Andersen, 2015, chamilothori et al., 2019, Moscoso et al., 2020, rockcastle et al., 2017)

تعدادی از معماران و طراحان داخلی بر این قابلیت بالقوه نور روز گرایش یافته و تلاش میکنند در طراحی جداره‌های نورگذر علاوه بر توجه بر نیازهای جسمانی و متغیرهای کمی و عددی نور روز، به مؤلفه‌های کیفی و نیازهای روانشناختی ساکنان شامل تأثیرات نور روز بر حواس و ادراکات حسی ساکنان، چشم‌انداز و حریم شخصی در فضای داخلی و عوامل زیبایی‌شناختی از نمای خارجی ساختمان بپردازند که این امر آنها را به استفاده از الگوهای هندسی مختلفی در جداره‌های نورگذر ساختمان‌ها شامل نماهای دوطبقه یا چندلایه و پوسته‌های متخلخل سوق داده است. به نظر

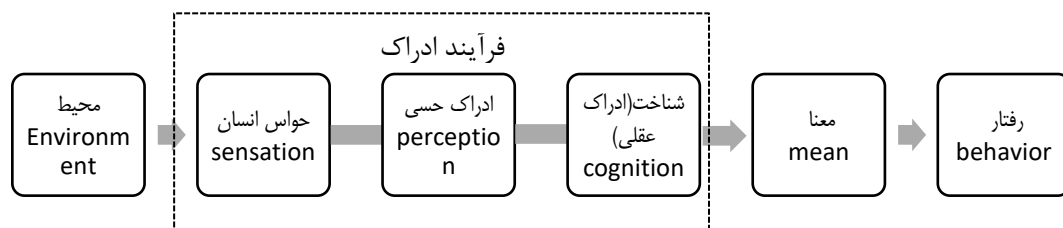
می رسد بهره مندی ایده آل از توانایی ذاتی نور روز در بهبود حس و حال فضای داخلی و سلامتی جسمی و روحی ساکنان، با تمرکز بر طراحی جداره های نورگذر از طریق راهکارهای برآمده از نتایج و دستاوردهای پژوهش های تجربی پیوند مییابد. (Rezaei and Sharqi, 2024)

برخی پژوهشگران رابطه تعداد محدودی از الگوهای هندسی متفاوت انتشار نور روز را با ادراکات حسی افراد تبیین کرده اند (abboushi, B., 2017, rockcastle et al., 2020, Moscoco et al., 2019, chamilothori et al., 2015, Andersen, 2019)، ولی خلاء مطالعاتی قابل توجهی در زمینه تبیین رابطه طیف متنوعی از الگوهای هندسی انتشار نور روز از لحاظ شکل و توزیع فضایی و لکه های نور برآمده از آنها بر ادراکات حسی افراد به خصوص در بستر ساختمان های مسکونی مشاهده میشود. همچنین تعداد نامحدودی الگوهای هندسی انتشار نور روز هستند که میتوانند بر جداره های نورگذر ساختمان ها قرار گرفته و با تغییرات اندک در هندسه خود تفاوت معناداری بر نوع حس فضای منتج از آن ایجاد کنند که این موضوع ارائه یک گونه بندی و دستورالعمل جامع برای معماران را دشوار میسازد. (abboushi, B. 2019, Andersen, 2015, chamilothori et al., 2019, Moscoco et al., 2020, rockcastle et al., 2017)

۴-۴- روانشناسی محیط:

در حوزه روانشناسی محیط، فرایند ادراک انسان از محیط شامل سه گام متوالی و به هم پیوسته (حواس انسان)، (ادراک حسی) و (ادراک عقلی) است (تصویر ۳-۲). نخست حواس انسان، آغازگر هر گونه واکنش حسی است که به واسطه حواس و سیستم عصبی انسان انجام میشود. در مرحله بعد یعنی ادراک حسی، اطاعات از میان داده های حسی انتخاب و پردازش میشوند. در این گام داده های نخستین طبق مشخصه هایشان در ذهن ثبت و تقسیم بندی میشوند. در واقع، این مرحله، تصویرسازی در ذهن است. کنکاش ذهنی که ارزیابی، نتیجه گیری و شکل گیری تصورات ذهنی را شامل میشود در مرحله نهایی یعنی ادراک عقلی انجام میشود. هر سه مرحله با هم سبب متمایز و معنادار شدن محیط برای انسان شده است که منجر به بروز رفتار میشود (Sarmadi et al., 2019)

تصویر ۳-۲- فرایند حواس انسان، ادراک و شناخت. (مأخذ: سرمدی و همکاران، ۱۳۹۷)

۳-۵- معیارهای سنجش در ششمین دوره مسابقه جایزه معمار :

- خلاقیت و نوآوری در طراحی و نوآوری در کاربرد مصالح و فناوری ساختمان
- مواجهه خلاقانه با مشکلات خاص پروژه از جمله: محدودیت های اقتصادی، شرایط خاص سایت از نظر ابعاد و اندازه ها، ضوابط و رویه های قانونی (به ویژه در شهرها)، دشواری های فنی و ...
- دقت و نوآوری در طراحی جزئیات
- توجه به محیط پیرامونی و شرایط اقلیمی، ارزش های زیست محیطی و تعهدات اجتماعی (متن پوستر فراخوان مسابقه جایزه معمار)

۴. روش تحقیق:

در این قسمت به بیان روش پژوهش، جامعه آماری، ابزار جمع آوری داده ها و روایی و پایایی آن پرداخته می شود. فرآیند تحقیق در بخش نظری شناخت آثار منتخب معماری در جایزه معمار سال ۱۳۸۵ در ایران و ارزیابی آن و شناخت امکانات و مشکلات و تعیین اهداف کلی طرح حاصل می گردد. در این پژوهش سعی شده تا ارزیابی نحوه ساختاردهی به مسائل طراحی توسط برگزیدگان جایزه معمار سال ۱۳۸۵ در بخش مسکونی - آپارتمانی، براساس نظرات خود طراحان و منتقدان و با استناد به نوشته های آنها که در مجله معمار ارائه شده است، انجام شود. برای این منظور تعداد ۸ اثر مسکونی-آپارتمانی-مجتمع انتخاب شده است.

مطالعات کتابخانه ای:

مطالعات معماری در ارتباط با نمونه های آثار شاخص در ایران و همچنین اصول و مفاهیم بنیادی، در مورد خلق فضا، جست و جو از طریق سایت های اینترنتی معتبر و مجلات برای دستیابی به نمونه ها، مطالعه کتب مربوط و بررسی شاخص های مربوط به طراحی فضاهای کالبدی بناهای مربوط به آثار شاخص.

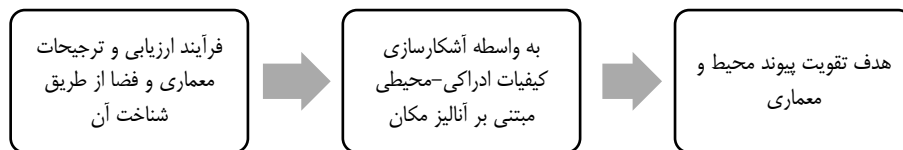
مطالعات میدانی:

بررسی و شناخت تحلیل نمونه های آثار.

آنالیز و مطالعه در رابطه با آثار شاخص.

روش تحقیق در مقاله پیش رو، گونه ای تحقیق کمی-تحلیلی است که در آن، از روش سمانتیک و معناگرایی نیز استفاده شده است.

تصویر ۴- هدف نظام فکری حاضر در رویکردهای پژوهشی تجربه محور. (ماخذ: نگارندگان)

۵. نمونه های موردی:

جدول ۴- نمونه های موردی. (ماخذ: نگارندگان)

نام پروژه	مکان	سال ساخت	نام معمار	عنوان جایزه	نوع کاربری
خانه پورسیدی	کرمان	۱۳۸۵	شروین حسینی	رتبه ۳ جایزه معمار ۱۳۸۵	تک واحدی
ویلاي مانلی	مازندران	۱۳۸۳	مرزباری	رتبه ۱ جایزه معمار ۸۵	ویلايی
ویلاي شماره ۲ (ویلاي شهرک دریاچه)	مازندران	۱۳۸۵	خزائی	رتبه ۲ جایزه معمار ۸۵	ویلايی
ساختمان دولت	تهران	۱۳۸۵	شرافتی، اسلامی، ایلخانی	جایزه معمار ۸۵ رتبه ۱	آپارتمان
مجتمع اردیبهشت	اصفهان	۱۳۸۵	رامین مدنی	برگزیده جایزه معمار ۸۵	مجتمع
مجتمع گنج دانش	تهران	۱۳۸۵	مهدی زاده	جایزه معمار ۸۵ رتبه ۲	مجتمع
مجتمع کوی پروانه	تهران	۱۳۸۴	زند حریرچی	جایزه معمار ۸۵ رتبه ۳	مجتمع
مجتمع آوا آهنگ	تهران	۱۳۸۵	قدسی و شیرزاده	تقدیر شده جایزه معمار ۸۵	مجتمع

جدول ۵- نام و شناسه پروژه های شاخص سال ۱۳۸۵. (ماخذ: نگارندگان)

تصویر و نام طرح	شناسه	تصویر و نام طرح	شناسه	تصویر و نام طرح	شناسه	تصویر و نام طرح	شناسه
 خانه پورسیدی	A1	 ویلای مانلی	A2	 ویلای شماره ۳	A3	 ساختمان دولت ۱	A4
 مجتمع مسکونی اردیبهشت	A5	 کج دانش	A6	 کوی پروانه	A7	 آوا آهنگ	A8

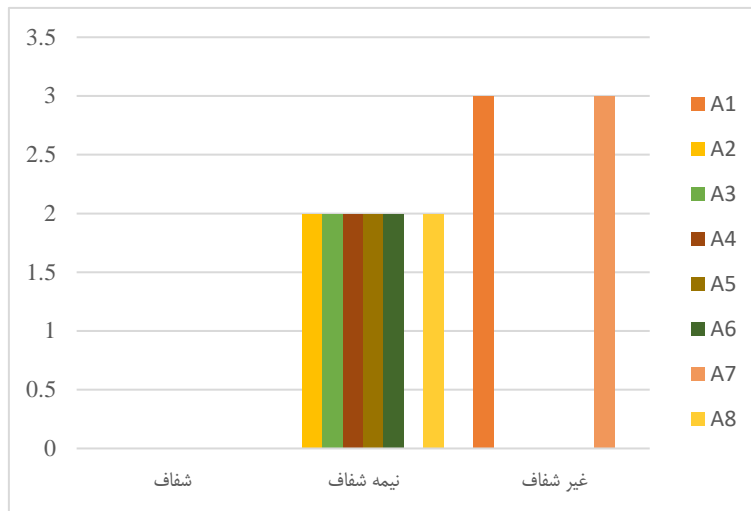
جدول ۶- کدگذاری داده های در دسترس بر روی آثار منتخب ۱۳۸۵. (ماخذ: نگارندگان)

شناسه داده	کدهای باز	ویژگی های خلق فضا
A1	مصالح نما سنگ و آجر- رنگ مصالح زرد و قهوه ای و سیاه دارای ایوان پنل متحرک باز شو پنجره ها دارای پوسته غیر شفاف-درون گرا	کاربرد حرفه ای از احجام در جداسازی فضاها، تامین نور از شکاف های جانبی ساختمان
A2	مصالح محلی-سیمان و سنگ- رنگ زردسفید و قهوه ای تراس دارد. حیاط دارد. ستون در ورودی بنا نمایان است. دارای پوسته نیمه شفاف-برون گرا	استفاده از مصالح محلی و صنایع دستی، الگوی معماری محلی طراحی شده است.
A3	مصالح سیمان-شیشه-آجر- رنگ سفید و سیاه و قهوه ای تراس دارد. حیاط مرکزی دارد. پوسته نیمه شفاف-برون گرا ستون در ورودی بنا نمایان است. دسترسی از طریق پله در ورودی ساختمان	لبه های بیرون زده سطوح که بر اساس بازنمایی جای دقیق تیرها شکل گرفته اند.
A4	مصالح نما چوب و شیشه- رنگ قهوه ای ایوان دارد. دارای پوسته نیمه شفاف-برون گرا دارای عرض کم زمین جهت طراحی	عرض خیلی کم بنا و حل پلان طبقات با مترای خیلی کم ، باعث ایجاد خلق فضا در این ساختمان شده است.
A5	نوع مصالح نما آجر- رنگ زرد ایوان دارد. پوسته نیمه شفاف- برون گرا	این ساختمان با ظاهری آرام و در بخش هایی با نمای منحنی شکل باعث ایجاد خلق فضایی بدون تنش در بستر خود شده است.
A6	نوع مصالح سنگ و چوب- رنگ سفید و قهوه ای و سیاه دارای ایوان است. دارای پوسته نیمه شفاف-برون گرا	در این پروژه بیشتر به فضای داخلی توجه شده است. ترکیب آجر و چوب و سنگ در طراحی فضاهای داخلی خلق فضای ویژه ای را به تصویر می کشد.
A7	نوع مصالح آجری-سیمان- رنگ آجری و سفید	شکافت در نمای آجری .

نمودار ۵- تحلیلی نوع پوسته بنا در پروژه های ۱۳۸۵. (ماخذ: نگارندگان)

۶. نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها:

یکی از مهمترین عوامل در شکل‌گیری فضا و ایجاد خلق فضا در معماری ساختمان، نوع مصالح و متریال اجرا شده در نما و همچنین رنگ مصالح و نوع اجرا و استفاده از آن می‌باشد.

با توجه به بررسی و تحلیل پروژه‌های شاخص برنده شده جایزه معمار در سال ۱۳۸۵ با شناسه‌های A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8، بیشترین نوع مصالح اجرا شده با توجه به نمودار ۱ (تحلیل نوع مصالح نما) به ترتیب: آجر در ۵ پروژه با کد ۱، سنگ در ۴ پروژه با کد ۴، سیمان در ۳ پروژه با کد ۲، شیشه و چوب هر کدام در ۲ پروژه با کدهای ۳ و ۶، کامپوزیت و آهن در ۱ پروژه با کدهای ۷ و ۵ است. و بیشترین رنگ‌های مورد استفاده در این مصالح با توجه به نمودار ۲ (تحلیل رنگ مصالح نما): سفید و قهوه‌ای در ۵ پروژه با کدهای ۱ و ۳، زرد و سیاه در ۳ پروژه با کدهای ۲ و ۵، رنگ آجری در ۲ پروژه با کد ۴، نقره‌ای در ۱ پروژه با کد ۶ می‌باشد. این خود نشان‌دهنده معیار استفاده بیشتر از مصالح بومی در ساختمان سازی می‌باشد. همچنین، با توجه به نمودار تحلیل عوامل خلق فضا (نمودار ۳)، از تعداد ۸ پروژه مورد بررسی در این نمودار، شناسه‌های A2, A3, A4, A5, A6, A8، دارای معماری برون‌گرا و با توجه به نمودار ۴ دارای پوسته نیمه شفاف می‌باشند و ۲ مورد با شناسه‌های A1, A7، دارای معماری درون‌گرا و پوسته غیر شفاف هستند.

همچنین با توجه به (نمودار ۲) ۶ مورد از بناهای مورد بررسی با شناسه‌های A1, A4, A5, A6, A7, A8 دارای ایوان و ۲ مورد با شناسه‌های A2, A3 دارای تراس هستند. به خودی خود این آمار نشان‌دهنده توجه معیار داوران مسابقات جایزه معمار به بحث نور و تهویه مطبوع و همچنین نوع دید و منظر ساختمان به محیط اطراف است که باعث ایجاد خلق فضا در این محیط می‌گردد.

با دقت بیشتر بر روی پروژه‌های منتخب، این واقعیت که شکل متفاوت در نما، منحصر به فرد بودن، فرم‌گرایی و خلق فضا به صورت تاکید بر مولفه‌های ظاهری، بیشتر در جهت جلب رضایت فردی و یکتا بودن است نمایان می‌شود. و کمتر به معنای سکونت و طراحی مسکن تاکید می‌کند.

- 1- Abboushi, B., Elzeadi, I., Taylor, R., & Sereo, M. (2019). Fractals in architecture: the visual interest, preference, and mood response to projected fractal light patterns in interior. *Journal of Environmental Psychology*, 61, 57-70. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.12.005>.
- 2- Aini, Sajjad, Afzalian, Khosrow, Etesam, Iraj and Shariat Rad, Farhad, (2022), Metaphor as an extension of analogy and reasoning method in architectural design, *Bagh-e-Nazar Scientific Journal* - No. 19-66-49 [In Persian].
- 3- Andersen, M. (2015). Unweaving the human response in daylighting design. *Building and Environment*, 91, 101-117. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2015.03.014>
- 4- Buchanan, Richard. (2021). Innovative science and mature research as two strategies pursued in design research. In Ralph Michel (ed.) *Design research: Six discourses on the relationship between design and research* (translated by Javad Godini and Reza Sameh). Tahan Gostar Publications [In Persian].
- 5- Chamilothoni, K., (2019). Perceptual effects of daylight patterns in architecture. EPFL. <https://doi.org/10-5075/epfl-thesis-9553>
- 6- Chamilothoni, K., Chinazzo, G., Rodrigues, J., Dan-Glauser, E.S., Wienold, J., & Andersen, M. (2019). Subjective and physiological responses to façade and sunlight pattern geometry in virtual reality. *Building and Environment*, 150, 144-155. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2019.01.009>.
- 7- Cross, Nigel. (2003). *Design Methods of Knowing*. Translated by Javad Godini. 2019. Qazvin: Qazvin Academic Jihad Publications [In Persian].
- 8- CROSS, N. (2023). *Design thinking: understanding how designers think and work*. Bloomsbury Publishing.
- 9- Godini, Javad, Karami Moghadam, Negin. (1403), Discourse analysis of texts attached to selected designs of the Memar Award (Residential-Apartment Projects (1380-1397) based on Lawson's Design Problem Structure Model [In Persian].
- 10- Hafeznia, Mohammad Reza. (2014). Explaining the Philosophy of Geography. *Space Planning and Arrangement* - Issue 18 [In Persian].
- 11- Kiss, H. (2023). Identifying dance costume design constraints [bachelors thesis, Aalto University School of Art, Design and Architecture], *Altodoc*. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/15c5103c-8948-435e-9ae4-35388c847e33/content>
- 12- Lawson, Brian. (2004). *What Designers Know*. Translated by Hamid Nadimi, Farhad Shariat-Rad and Farzaneh Baghizadeh. (2016). Tehran: Shahid Beheshti University Press [In Persian].
- 13- Lawson, B. (2005). *How designers think*. Routledge.
- 14- Liu, S.Y., & Chuang, H.T. (2014). A Study of aesthetic factors and aesthetic responses of the interior environment. *International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature*, 2(9), 1-8.
- 15- Lönngren, J., & van Poeck, K. (2021). Wicked problem: A mapping review of the literature. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 28 (6), 481-502.
- 16- Moscoso, C., Chamilothoni, K., Wienold, J., Andersen, M., & Matusiak, B. (2020). Window size Effects on Subjective impressions of daylit spaces: indoor studies at High Latitudes using virtual Reality. *LEUKOS*, 17 (3), 242-264. <https://doi.org/10.1080/15502724.2020.1726183>.
- 17- Mose Biskjær, M., & Halskov, K. (2014). Decisive constraints as a creative resource in interaction design. *Digital Creativity*, 25(1), 27-61. <https://doi.org/10.1080/14626268.2013.855239>.
- 18- Noghrekar, Abdolhamid. (2013). *Fundamentals of Architecture*. Tehran Payam Noor University Press.
- Heravi, Hassanieh; Falmaki, Mohammad Mansour and Tahaei, Seyyed Atallah. (2019). Reflection of female archetypes in Iranian historical architecture based on Jung's ideas. *Bagh-e-Nazar*, 16(80) [In Persian].
- 19- Partovi, Parvin. (2013). *Phenomenology of Place* (3rd edition). Tehran: Matan Publications [In Persian].
- 20- Pourahmad, A. (2013). *Territory and Philosophy of Geography*. Sixth edition, New Ideas in Philosophy of Geography. Tehran Environmental, University of Tehran [In Persian].
- 21- Ralph, Edward. (2011). *Place and Spatial Sense* (translated by Dr. Jalal Tabrizi). Tehran: Translator Publisher [In Persian].
- 22- Rezaei, Sohrab and Sharqi, Ali, (2014), Geometric patterns of daylight diffusion and sensory perceptions of residents in (residential buildings), *Bagh-e-Nazar Scientific Journal*, (134), 5-20 [In Persian].
- 23- Rezaei, Sohrab and Sharqi, Ali. (2019). Perceptual efficiency of daylight: A structured review of the role of daylight distribution patterns on occupant perceptions in indoor spaces. *Hot and Dry Climate Architecture*, 8 (11), 211-251 [In Persian].

- 24- Rezvani, Mohammad Reza. (2008). An Introduction to Rural Development Planning in Iran. Second Edition, Tehran, Qom [In Persian].
- 25- Rockcastle , S.F., Chamilothori, K.,& Andersen, M. (2017a). An Experiment in Virtual reality to measure Daylight-driven interest in Rendread Architectural scene. Proceedings of building simulation. San Francisco, USA. <https://doi/10.26868/25222708.2017.828>.
- 26- Rockcatlw,S.f (2017). Perceptual Dylight in architecture, Lausanne , EPFL. <https://doi.org/10-5075/epfl-thesis-7677>
- 27- Saeedi, A. (2010). Environment, Space and Development; Discussion on the Necessity of Integrated Rural and Urban Development, Housing and Rural Environment, No. 131 [In Persian].
- 28- Sarmadi, Sadaf; Shah Cheraghi, Azadeh; Karimifard, Layal. (2019) The process of landscape perception based on sensory and intellectual perceptions. *Bagh Nazar*, 17(88), 27-38 [In Persian].
- 29- Schultz, Norberg. (2010). The Spirit of Place: Towards a Phenomenology of Architecture. Hokhdad Nou Publications [In Persian].
- 30- Seyed Hashemi, Mohammad Ismail. (2006). Time and Space in Kant's Epistemological System. *Mirror of Knowledge*, No. 9 [In Persian].
- 31- Shakoi, H. (2008). New Ideas in the Philosophy of Geography. Environmental Philosophies and Geographical Schools, Volume 2. Fifth Edition, Tehran, Institute of Geography and Cartography of Geology [In Persian].
- 32- Yamini, Setareh, Alimohammadi, Parisa, Bazr Afkan, Kaveh, (2022), The role of designers' lived experience in representing architectural archetypes: A case study: Works of Iranian architects educated abroad. *Bagh-e-Nazar Scientific Journal*, 19(111), 5-16/September 2022 [In Persian].